

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway

KRAVSPESIFIKASJON

Litteraturutredningen 2019 *En gjennomgang av Kulturrådets tilskuddsordninger for litteratur*

Sak 18/6563

Kravspesifikasjon

Litteraturutredningen 2019

En gjennomgang av Kulturrådets tilskuddsordninger for litteratur

Innhold

Mål for utredningen	3
Bakgrunn	3
Avgrensninger og presiseringer	4
Sentrale tematikker	5
Overordnede tendenser	5
Innkjøpsordningene	6
Retningslinjer og forvaltning	7
Skjønnsutøvelsen	7
Forfatterne, utgiverne og litteraturen	8
Innkjøpsordningene og leserne	9
Øvrige tilskuddsordninger	9
Litteraturprosjekt og litteraturproduksjon	9
Litteraturformidling og driftstilskudd	10
Innretning på oppdraget	11
Organisering	11
Prosjektbeskrivelse	11
Søknad	11
Formidling	11
Økonomisk ramme	11
Litteraturliste	12

Litteraturutredningen 2019. En gjennomgang av Kulturrådets tilskuddsordninger for litteratur

På bakgrunn av de senere års endringer i Norsk kulturråds tilskuddsordninger for litteratur er det behov for kunnskap om hvordan ordningene i dag fungerer, hvordan de virker innenfor ulike deler av det litterære kretsløpet og hvordan de bidrar til å realisere de litteraturpolitiske målene. Det lyses ut midler til en forskningsbasert gjennomgang som skal legge et solid grunnlag for utviklingen av det litteraturpolitiske virkemiddelapparatet.

Mål for utredningen

Det er et kulturpolitisk mål i Norge at det skrives og publiseres litteratur – både skjønnlitteratur, sakprosa og tegneserier – av høy kvalitet og stor bredde, og at litteraturen gjøres tilgjengelig for, formidles og leses av flest mulig over hele landet. Norsk kulturråds tilskuddsordninger for litteratur er viktige virkemidler for å realisere dette målet.

Etter endringer i retningslinjer og organisering de senere årene er det behov for kunnskap om *hvordan tilskuddsordningene i dag virker*. Dette innebærer for det første en studie av tilskuddsordningenes virkemåte, det vil si hvordan de er organisert og innrettet, og hvordan den praktiske forvaltningen fungerer. For det andre innebærer det en analyse av hvordan tilskuddsordningene virker innenfor det litterære feltet, hvilken funksjon de har i ulike deler av det litterære kretsløpet, og hvordan de innvirker på litteraturen og på formidlingen av denne. For det tredje innebærer det en vurdering av hvorvidt og på hvilken måte tilskuddsordningene bidrar til å realisere de litteraturpolitiske målene om kvalitet og bredde i litteraturen.

På grunn dens sentrale posisjon i det litteraturpolitiske virkemiddelapparatet, bør utredningen vie innkjøpsordningen spesiell oppmerksomhet. Det er allikevel *helheten* i Kulturrådets tilskuddsordninger for litteratur som skal undersøkes. Gjennomgangen skal undersøke hvordan hver enkelt ordning i seg selv fungerer, hvordan ordningene virker i relasjon til hverandre, og hvordan de virker innenfor det litterære feltet og samlet overfor de enkelte aktørene i det litterære kretsløpet. Mens deler av arbeidet vil ha karakter av forskningsbasert utredning, vil evalueringsaspektet være viktigere i andre.

Bakgrunn

Litteraturen står i dag overfor store utfordringer knyttet til blant annet teknologiutvikling, konkurranse fra andre medietuttrykk, bestselgerfokus og press fra det engelskspråklige bokmarkedet. Likevel fremstår situasjonen i Norge som relativt stabil: Lesingen har lenge holdt seg på et høyt nivå.¹ Det utgis et bredt spekter av bøker i ulike sjangre.² Mange forfattere oversettes til andre språk.³ Det finnes folkebibliotek i alle landets kommuner. Og det arrangeres litteraturfestivaler og andre litterære møtesteder over hele landet.⁴

Norsk er et lite språk med et begrenset antall språkbrukere. Markedet alene kan derfor vanskelig sikre det ønskede mangfoldet av utgivelser og uttrykk, arrangementer og diskusjoner. For å realisere bredde og kvalitet i litteraturen, det vil si for å kunne utgi bøker og organisere litterære arrangementer som kanskje ikke er økonomisk lønnsomme, men som ikke desto mindre har kunstnerisk, kulturell eller samfunnsmessig verdi, er en eller annen form for støtte nødvendig.

¹ Vaage 2018, s. 37 og Bokhandlerforeningen og Den norske Forleggerforening 2018.

² Jf. Den norske Forleggerforening 2016, s. 10.

³ Jf. Norla 2018.

⁴ Jf. Norsk forfattersentrum u.d.

Det er lang tradisjon i Norge for offentlige bidrag til litteraturen. Allerede på 1830-tallet ble det gitt støtte til såkalte folkeboksamlinger, og i 1860 bevilget Stortinget den første «diktergasjen».⁵ Det skulle allikevel gå mer enn hundre år før en mer systematisk litteraturstøtteordning tok form. I 1965 ble innkjøpsordningen for litteratur opprettet, samtidig med etableringen av Norsk kulturråd.⁶ Bakgrunnen var en markant nedgang i norske bokutgivelser i årene etter andre verdenskrig – og en økning i antall oversettelser. For å sikre norsk språk og litteratur ble det ansett som nødvendig med en aktiv og sterkt kulturpolitikk.

I dag står innkjøpsordningen som en av hovedpilarene i det litteraturpolitiske virkemiddelapparatet i Norge – sammen med bokavtalen og momsfrirket for papirbøker. Ordningen omfatter fem ulike kategorier bøker: ny norsk skjønnlitteratur (barne- og ungdomslitteratur ble innkjøpt fra 1966, men ordningen ble gjort automatisk først i 1978), oversatt litteratur (fra 1990), ny norsk sakprosa for barn og unge (fra 1996), ny norsk sakprosa for voksne (fra 2005), samt tegneserier (fra 2012). I det følgende brukes entallsformen – «innkjøpsordningen» – når ordningen som helhet omtales, mens flertallsformen – «innkjøpsordningene» – brukes når de enkelte ordningene betones.

Innkjøpsordningen er ikke den eneste litteraturstøtteordningen som Kulturrådet forvalter. Det er i dag fem ulike tilskuddordninger tilknyttet litteraturkapitlet i Norsk kulturfond, og det er disse fem ordningene utredningen skal konsentrere seg om.

- Litteraturprosjekt
- Litteraturproduksjon
- Innkjøpsordningene
- Litteraturformidling
- Driftstilskudd

Inndelingen er et resultat av en gjennomgang av alle de litterære tilskuddsordningene i 2014 og 2015. Ambisjonen var blant annet å sikre god forvaltning, et virkemiddelapparat tilpasset behovene i feltet, en fornuftig grenseoppgang mot andre litteraturpolitiske virkemidler, og ikke minst å skape en tydeligere sammenheng mellom innkjøpsordningene på den ene siden og de øvrige tilskuddsordningene på den andre. Det er et mål at Kulturrådets virkemiddelapparat skal dekke hele det litterære kretsløpet – fra skriving via publisering og formidling til lesing. Litterære uttrykk eller sjangre som har en spesielt utfordrende markedssituasjon, eller som av andre årsaker gis kulturpolitisk prioritet, fremheves spesielt.

Avgrensninger og presiseringer

Kulturrådet har egen innkjøpsordning for kulturtidsskrift. Denne har nylig vært gjenstand for en egen studie og er derfor ikke en del av oppdraget.⁷ Videre planlegges det en egen gjennomgang av Kulturrådets driftstilskuddsordning – en ordning som også omfatter andre fagområder enn litteratur. For å kartlegge bredden i Kulturrådets virkemiddelapparat, kan det være hensiktsmessig å se nærmere på funksjon og virkemåte til de delene av driftstilskuddsordningen som går til litterære formål. En mer dyptgripende gjennomgang er imidlertid ikke forventet.

Det er *ikke* et mål for utredningen å analysere strukturer og maktforhold i bokbransjen, selv om det kan være relevant å trekke inn bransjerelaterte perspektiver i analysen av Kulturrådets tilskuddordninger. Det er heller ikke et mål å kartlegge litteraturpolitiske virkemidler som forvaltes

⁵ Vestheim 2001, ss. 111–116.

⁶ Se blant annet Fidjestøl 2015.

⁷ Bjerke og Halvorsen (red.) 2018.

av andre enn Kulturrådet, eller å vurdere innkjøpsordningen opp mot de to andre hovedpilarene i den norske litteraturpolitikken, momsfritaket for papirbøker og bokavtalen. Sideblikk mot og sammenligninger med andre deler av det litteraturpolitiske virkemiddelapparatet kan riktignok være berikende også i denne sammenhengen, men det er tilskuddordningene for litteratur tilknyttet Norsk kulturfond som skal stå i sentrum: hvordan de virker, hvordan de forvaltes, hvordan de fungerer overfor ulike aktører i det litterære feltet, og hvordan de bidrar til kvalitet og bredde i litteraturen.

Selv om gjennomgangen skal belyse hvordan tilskuddsordningene bidrar til å oppfylle de litteraturpolitiske målene, forventes det ikke at den skal kvantifisere effekten av de enkelte virkemidlene. Generelt kan det være metodisk svært utfordrende å fastslå sammenhengen mellom virkemidler og effekter, også fordi feltet påvirkes av en rekke kulturelle, samfunnsmessige og teknologiske endringsprosesser som løper uavhengig av kulturpolitikken. Det er derfor viktigere at gjennomgangen rommer grundige analyser som – basert på solid empiri og velbegrunnet teori – belyser tilskuddsordningenes *virkning* eller *virkemåte* i feltet, enn at den forsøker å tallfeste hvor *effektive* ordningene er.

Det er tidligere gjort en rekke forskningsarbeider, utredninger og evalueringer knyttet til litteraturen og det litterære feltet generelt, og til Kulturrådets tilskuddsordninger spesielt. Det forventes at den planlagte gjennomgangen forholder seg til og bygger videre på disse der dette er aktuelt. Se litteraturlisten for et utvalg referanser.

Sentrale tematikker

De følgende avsnittene presenterer noen av de temaene eller problemfeltene som Kulturrådet ønsker å få belyst og diskutert. Også andre spørsmål, perspektiv eller organiseringer av materialet kan være fruktbare. En alternativ inngang kunne for eksempel være å la perspektivet til de involverte aktørene stå i sentrum for undersøkelsen. Søkere til oppdraget må selv utarbeide en prosjektbeskrivelse hvor de presiserer hvordan de vil gjennomføre utredningen, hvordan de vil nærme seg tematikken og hvilke problemstillinger de ønsker å vektlegge. Det er ikke et krav at alle de spørsmålene som skisseres her, blir drøftet like inngående. Omvendt skal utredningen selv bidra til å identifisere spørsmål og problemfelt som bør utforskes og undersøkes.

Selv om tilskuddordningene i det følgende beskrives enkeltvis, skal utredningen se dem i sammenheng med hverandre. Dette innebærer blant annet å diskutere prinsipielle spørsmål som går på tvers av ordningene. Det er ønskelig at gjennomgangen selv bidrar til å løfte og formulere slike spørsmål. Et interessant problemfelt knytter seg for eksempel til forskjellen mellom å vurdere *ferdige verk*, slik det (med et lite unntak for oversatt litteratur) gjøres i forbindelse med innkjøpsordningen, og å vurdere *planlagte prosjekter*, slik det gjøres i forbindelse med de øvrige tilskuddsordningene. Her er det snakk om ulike vurderingsformer som aktiviserer ulike kriterier. Men like viktig er det at vurderingsformene kan sies å virke på ulike måter i det litterære feltet. Mens innkjøpsordningens vurdering av ferdige verk overlater alle redaksjonelle vurderinger til forfattere og utgivere, kan man se for seg at de øvrige ordningene gir Kulturrådet større makt til å definere hvilke prosjekter som faktisk realiseres. Utredningen bør diskutere konsekvenser og dilemmaer knyttet til dette.

Overordnede tendenser

Kulturrådets tilskuddsordninger for litteratur kan bare forstås i lys av den konteksten de virker innenfor. Som et grunnlag for de videre analysene skal utredningen derfor frembringe og sammenstille kunnskap om status og endringstendenser i litteraturen og det litterære feltet i Norge. Nyere relevant forskning skal innreflekteres.

På den ene siden er det behov for kunnskap om de strukturelle, økonomiske og teknologiske rammene for skriving, publisering og lesing av litteratur. Det litterære feltet i Norge består av et

mangfold av aktører – både enkeltpersoner og institusjoner – som bidrar til å skrive, publisere, formidle, lese og diskutere et bredt spekter av tekster innen ulike sjangre. Det dreier seg om forfattere, oversettere, forlag, kritikere, forskere, litteraturhus, litteraturfestivaler, bokhandlere og biblioteker, for å nevne noen, og alle disse forvalter ulike økonomiske og kulturelle interesser som litteraturpolitikken må forsøke å balansere. Utredningen skal bidra til oversikt over feltet og blant annet se på dynamikken mellom større og mindre aktører, og mellom aktører fra ulike deler av feltet. Det er også nødvendig å klargjøre de kulturpolitiske rammene for produksjon, formidling og lesing av litteratur, samt etablere kunnskap om hvordan ytre faktorer – slik som digitalisering og et endret medielandskap – bidrar til å prege utviklingen i litteraturen og det litterære feltet.

På den andre siden er det behov for kunnskap om overordnede tendenser i selve litteraturen, og om statusen for produksjon, formidling og lesing av litteratur i Norge i dag. Blant annet kan det være nyttig å se på kvalitet og innhold i litteraturen, og det kan være behov for en oversikt over utviklingen innenfor ulike sjangre, og over hvem det er som skriver og publiserer. På samme måte vil det være nyttig med kunnskap om de ulike formidlingsformene og statusen for disse, enten det dreier seg om litteraturtidsskrift, digitale formidlingskanaler, bibliotek eller festivaler, for å nevne noe. Endelig er det behov for kunnskap om hvordan leserne forholder seg til litteraturen, hvordan de får tilgang til den og hva som er statusen for lesingen av ulike typer litteratur og på hvilke plattformer. Undersøkelsen skal gjelde alle de sjangre og uttrykk som tilskuddsordningene dekker.

Utredningen må være lydhør overfor nye eller fremvoksende sjangeruttrykk, publiseringskanaler, formidlingsformer og aktører, særlig knyttet til digitalisering og nye medier, og særlig de som på grunn av formelle avgrensninger faller utenfor det eksisterende litteraturpolitiske virkemiddelapparatet. Utredningen bør også diskutere eventuelle endringer i lesevaner, i forfatternes arbeidsmåter, og i forståelsen av hva en forfatter er og hva som er litteraturens og lesingens betydning og funksjon i samfunnet mer generelt. Kartleggingen i denne delen vil blant annet være relevant som grunnlag for vurderingen av hvordan dagens støtteordninger svarer til behov og endringstendenser i feltet.

Innkjøpsordningene

Innkjøpsordningen for litteratur kan sies å være et resultat av en «kulturpolitisk helhetstenkning» hvor målet om bredde og mangfold i litteraturen forsøkes realisert indirekte gjennom å støtte og underbygge bokmarkedet – og dermed det litterære systemets egne mekanismer for produksjon, publisering og distribusjon av litteratur.⁸ Slik forstått står ordningen tettere på feltet enn de fleste andre kulturpolitiske virkemidler og støtteordninger. Man snakker gjerne om at innkjøpsordningen har tre hovedfunksjoner, formulert allerede ved etableringen i 1965.⁹ For det første er tanken at innkjøpet bidrar til å sikre forfatterne en minsteinntekt for utgivelsene deres. Målet er å styrke arbeidsvilkårene og slik legge til rette for at ny litteratur kan skrives. For det andre gir innkjøpet økonomisk trygghet til utgiverne slik at de kan ta sjansen på å utgi bøker «som erfaringsmessig er tunge å selge, men som fortjener å utgis».¹⁰ For det tredje bidrar distribusjonen av kulturfondsbøkene til folkebibliotekene til at ny litteratur blir tilgjengelig over hele landet. Målet er å fremme lesing – med alle de positive effektene dette har.

Det er viktige forskjeller mellom de fem innkjøpsordningene. Innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur er automatisk, det vil si at alle nye utgivelser blir kjøpt inn med mindre de blir vurdert å falle under et visst kvalitetsmål. De øvrige innkjøpsordningene er selektive: Hvor mange titler som kjøpes inn, bestemmes av det årlige budsjettet og av vurderingsutvalgenes vurderinger av

⁸ Jf. blant annet Freihow 2001, s. 16.

⁹ Kirke- og undervisningsdepartementet 1964. Oppsummert i Kirke- og undervisningsdepartementet 1968.

¹⁰ Kirke- og undervisningsdepartementet 1968, s. 6.

de påmeldte titlene. Alle de fem innkjøpsordningene har dessuten ulike historikk og ulike retningslinjer, og de virker innenfor bestemte kulturelle og strukturelle rammer som er spesifikke for de aktuelle bokkategoriene. Dette må utredningen ta hensyn til og undersøke nærmere.

Siden 2012 har det, i tillegg til papirbøkene, blitt innkjøpt lisenser til utlån av e-bøker. Dette gjelder i de tilfeller der digital utgave er tilgjengelig – eller der det dynamiske e-bokformatet er i stand til å reprodusere papirboken. For enkelte utgivelser og sjangre, for eksempel tegneserier, er dette mindre aktuelt på grunn av e-bokens tekniske begrensninger. Ingen av innkjøpsordningen åpner for innkjøp av brettbøker, altså heldigitale utgivelser laget spesifikt for nettbrett og smarttelefoner og formidlet via egne apper. Den digitale dimensjonen ved innkjøpsordningen skal innreflekteres i de problemfeltene som utredningen diskuterer.

Retningslinjer og forvaltning

Hensiktsmessige retningslinjer og en velfungerende forvaltning er avgjørende for at innkjøpsordningen skal virke i feltet og bidra til å oppfylle de litteraturpolitiske målene. Utredningen skal kartlegge og analysere hvordan forvaltningssystemet fungerer, både med henblikk på det *formelle rammeverket*, det vil si retningslinjer og regelverk for de enkelte innkjøpsordningene, samt ulike avtaler knyttet blant annet til distribusjon av de innkjøpte bøkene, og med henblikk på den *praktiske forvaltningen*, det vil si hvordan Kulturrådet, først og fremst, men også de øvrige involverte partene bidrar til å sikre gode rutiner, flyt i systemet, tillit og etterrettelighet. Samtidig som utredningen skal undersøke hvorvidt retningslinjer og forvaltning på en god måte bidrar til å oppfylle målet om kvalitet og bredde i litteraturen, skal den beskrive eventuelle utfordringer eller utilsiktede konsekvenser av retningslinjer, avtaler og forvaltning.

Innkjøpsordningen har alltid vært preget av nært samarbeid mellom ulike aktører i det litterære feltet, og forfatter- og forleggerforeningene var lenge forhandlingsparter i spørsmål om ordningens innretning. I dagens retningslinjer for alle de fem innkjøpsordningene heter det at Kulturrådet «har den endelige vedtaksmyndighet for innkjøpsordningenes utforming, men forfatter- og utgiverorganisasjonene skal høres før vesentlige endringer i retningslinjer og/eller betalingsmodeller blir vedtatt». Gjensidig forståelse mellom de involverte partene er med andre ord avgjørende for at innkjøpsordningen skal fungere. Gjennomgangen skal kartlegge hvordan ordningen oppleves fra ulike posisjoner i det litterære feltet, og den skal lytte til synspunkter og erfaringer fra relevante aktører. En slik dialog vil kunne bidra til å løfte frem viktige tema og problemstillinger knyttet til retningslinjer og forvaltning – enten det handler om økonomi, maktforhold eller mer praktiske utfordringer knyttet til distribusjon og den generelle flyten i systemet, for å nevne noe.

Skjønnsutøvelsen

Et av de mest sentrale spørsmålene ved forvaltningene av innkjøpsordningene knytter seg til skjønnsutøvelsen. Det er de såkalte vurderingsutvalgene som bestemmer hvorvidt en bok skal kjøpes inn eller ikke, og det er i dag ni slike utvalg innenfor ulike bokkategorier. For alle ordningene gjelder visse formelle regler og avgrensninger. Den avgjørende vurderingen av bokens *kvalitet* baserer seg imidlertid på faglig skjønn. Retningslinjene for alle de fem innkjøpsordningene definerer kriteriene relativt løst, men felles (igjen med et lite unntak for oversatt litteratur) er at utgivelsene skal fremstå som «helhetlige litterære verk», romme «språklige og håndverksmessige kvaliteter» og at de skal være underlagt «et nødvendig redaksjonelt arbeid». Hvordan disse kriteriene konkret skal forstås er ikke nærmere beskrevet. Formuleringene åpner med andre ord rom for ulike fortolkninger, og vurderingsutvalgene må selv i sine diskusjoner fremforhandle en forståelse av hva som er godt eller mindre godt, relevant eller mindre relevant, og hva som bør kjøpes inn og ikke.

Når innkjøpsordningen har blitt diskutert eller kritisert i offentligheten de senere årene, har det gjerne vært i forbindelse med såkalte nullinger, altså at bøker får avslag på innkjøp. Ofte er det

vurderingsutvalgenes forståelse av kvalitet som blir problematisert i slike diskusjoner, enten det handler om hvilke kriterier som skal gjelde, eller hvordan kriteriene skal anvendes i forbindelse med konkrete verk, eller det handler om vurderingsutvalgenes faglige kompetanse og prioriteringer. Enkelte fremhever også uforutsigbarhet og uklare kriterier som utfordringer i forbindelse med innkjøpsordningen.

Tillit til vurderingsprosessene er avgjørende for innkjøpsordningens legitimitet, og en grundig analyse av disse er derfor påkrevd. På den ene siden er det behov for en gjennomgang av de organisatoriske rammene for skjønnsutøvelsen, blant annet hvordan utvalgsmedlemmer rekrutteres og hvilken kompetanse de bringer med inn i arbeidet, men også hvordan arbeidet struktureres og hvordan vurderingene og grunnlaget for vurderingene kommuniseres utad. En av de viktigste og mest omdiskuterte endringene i innkjøpsordningen de senere årene er avviklingen av de såkalte ankenemndene. Det er viktig at utredningen analyserer og drøfter hvilke konsekvenser denne endringen har hatt.

På den andre siden er det behov for kunnskap om hvordan kvalitet og vurderingskriterier diskuteres og forhandles i de enkelte vurderingsutvalgene. Blant annet kan det være interessant å undersøke dynamikken mellom de føringer og formelle krav som ligger nedfelt i retningslinjene, og de kvalitetsforståelser som utvalgsmedlemmene bringer med seg inn i arbeidet. Det er også interessant å diskutere hvilke konvensjoner som eventuelt kan sies å ha etablert seg i tilknytning til de ulike innkjøpsordningene, og hvordan disse svarer til de forventninger som ellers preger den offentlige diskusjonen om de aktuelle sjangrene. Blant annet kan man spørre om listen over innkjøpte utgivelser reflekterer dominerende kvalitetsforståelser i samtiden, og om det alltid er sammenfall mellom kvalitet og relevans for innkjøp – eller om andre kriterier bør tillegges større vekt.

Forfatterne, utgiverne og litteraturen

Det er en grunnleggende tanke ved innkjøpsordningen at den gjennom å sikre både forfattere og forlag en viss inntekt for utgivelsene deres, legger til rette for at ny litteratur av høy kvalitet og stor bredde skal kunne skrives og publiseres. For å forstå hvordan innkjøpsordningen virker og på hvilken måte eller i hvilken grad den bidrar til å oppfylle de litteraturpolitiske målene, skal utredningen utforske dette premisset. Den skal altså undersøke sammenhengen mellom innkjøp og ny produksjon: Er det slik at ordningen stimulerer til andre, eller flere, eller grundigere redigerte tekster enn hva som ellers ville vært tilfelle?

Utredningen skal undersøke hvilken betydning innkjøpet har for økonomien til forfattere innenfor ulike sjangre, og hvordan eller hvorvidt innkjøpet – eller muligheten for innkjøp – preger forfatternes arbeidsprosesser. I hvilken grad bidrar innkjøpsordningen til grundigere bearbejdede manus og dermed økt kvalitet, og i hvilken grad bidrar den til igangsettelsen av nye skriveprosjekter? Tilsvarende skal utredningen undersøke hvilken betydning innkjøpsordningen har for forlagene. Blant annet vil det være interessant å undersøke om innkjøpsordningens kvalitetsmål bidrar til en styrking av det redaksjonelle arbeidet og om muligheten for innkjøp gjør at forlagene tør å satse på bøker som ellers ikke ville blitt publisert. Hvilke typer bøker er i så fall dette?

I forlengelsen av dette er det interessant å undersøke dynamikken mellom innkjøpsordningen og litteraturen i samtiden, og hvilken definisjonsmakt som eventuelt knytter det seg til forvaltningen av innkjøpsordningen. I hvilken grad preger de kvalitetsforståelser som kommer til uttrykk i vurderingsutvalgenes arbeid, den litteraturen som faktisk skrives og publiseres, med hensyn blant annet til kvaliteten på utgivelsene, antallet utgivelser og hvilke sjangre og publiseringsplattformer som dominerer? Det er også viktig å undersøke hvorvidt innkjøpsordningen legger til rette for nye forfattere, uttrykksformer, aktører og publiseringsformater, eller om den snarere bidrar til å konservere eksisterende strukturer og en etablert forståelse av hva litteraturen er og hvordan den skal

publiseres. En del av denne diskusjonen handler om hvilke konsekvenser det har at innkjøpsordningen forankrer litteraturen i bokmediet, også når den publiseres digitalt som e-bok.

Innkjøpsordningene og leserne

Å gjøre litteratur tilgjengelig for lesere over hele landet er et viktig mål for innkjøpsordningen, og i formidlingen av de innkjøpte bøkene spiller bibliotekene en helt sentral rolle. Men hvilken plass har kulturfondsbøkene i bibliotekene, og hva blir gjort for at de skal nå ut til leserne? Det har lenge vært diskusjoner rundt disse spørsmålene. Mens det på den ene siden kan det argumenteres for at kulturfondsbøkene sikrer lesere over hele landet tilgang til et stort mangfold litteratur, uavhengig av den enkelte kommunes økonomi og satsing på bibliotek, kan det på den andre siden argumenteres for at den sentrale vurderingen av hvilke bøker som skal kjøpes inn, går på bekostning av de enkelte bibliotekenes faglige vurderinger. Blant annet har det blitt hevdet at ikke alle kulturfondsbøkene oppleves som like relevante for brukerne og – omvendt – at de mest lånte bøkene ofte mangler. Mot et slikt bakteppe skal utredningen kartlegge erfaringer med og undersøke statusen til kulturfondsbøkene i bibliotekene. Den skal diskutere eventuelle utfordringer ved ordningen, og den skal undersøke hvordan kulturfondsbøkene formidles og hvilke ressurser som finnes til dette. Eventuell utlånstatistikk er primært interessant hvis den sees i sammenheng med formidlingen. Leserperspektivet er viktig i denne delen av undersøkelsen.

Øvrige tilskuddsordninger

Siden innkjøpsordningen for litteratur handler om innkjøp av bøker, blir nettopp boken som medium et omdreiningspunkt i det litteraturpolitiske virkemiddelapparatet i Norge. I mange tilfeller er det ikke desto mindre behov for støtte også i andre deler av det litterære kretsløpet, og det er her de øvrige tilskuddsordningene til Kulturrådet får sin funksjon. Disse har som formål på den ene siden å støtte initiativ eller prosjekter som ennå ikke har munnet ut i en utgivelse, og på den andre siden å støtte prosjekter og aktiviteter som bidrar til at litteraturen blir formidlet, eller som på andre måter bidrar til å øke interessen for litteratur og lesing.

Gjennomgangen skal undersøke hvordan Kulturrådets øvrige tilskuddsordninger fungerer, hvordan de virker i feltet og hvordan bidrar til oppnåelsen av sine respektive litteraturpolitiske målsetninger. Den skal også reflektere mer prinsipielt over forholdet mellom innkjøpsordningen på den ene siden og de øvrige tilskuddsordningene på den andre. Blant annet kan det være relevant å drøfte balansen mellom de ulike tilskuddordningene. Svarere de øvrige tilskuddsordningene til de behovene som finnes, eller er det deler av litteraturen og det litterære feltet som ville vært tjent med en annen organisering av virkemiddelapparatet? I denne sammenhengen kan det endelig være relevant å drøfte ordningene opp mot andre tiltak innenfor Kulturrådet.

Flere av de perspektivene og problemstillingene som er fremsatt i forbindelse med innkjøpsordningen, knyttet blant annet til forvaltningen, skjønnsutøvelsen og til virkningen i feltet, vil være relevante også i gjennomgangen av de øvrige tilskuddsordningene. Disse blir ikke nødvendigvis gjentatt her, men bør likevel innreflekteres i utredningsarbeidet.

Litteraturprosjekt og litteraturproduksjon

Formålet med tilskuddsordningen for litteraturproduksjon er å bidra til at «litteratur på norsk i utvalgte sjangre blir gitt ut, har høy kvalitet og gir en større bredde i norsk litteratur og offentlighet». Tilsvarende er formålet med tilskuddsordningen for litteraturprosjekter å bidra til at «norske forlag og utgivere kan initiere og utvikle prosjekter som er av høy kvalitet og gir en større bredde i norsk offentlighet.» Begge tilskuddsordningene avgrenser seg til noen bestemte sjangre og prosjekttyper. Litteraturproduksjon retter seg mot tegneserier, bildebøker og sakprosa for barn og unge.

Litteraturprosjekt retter seg mot større redaksjonelle satsinger som omfatter flere bokutgivelser; heldigitale utgivelser; tidsskrift med minoritetsperspektiv; oversettelser til norsk av minoritetsspråklige forfattere bosatt i Norge; samt distribusjon av såkalt tilrettelagt litteratur.

Utredningen skal drøfte retningslinjer og forvaltningsrutiner, analysere hvordan de virker i feltet og vurdere hvordan tilskuddsordningene bidrar til å oppfylle sine mål. Den bør også diskutere innretningen på de to ordningene. Innenfor begge tilskuddsordningene er det klare begrensninger for hvilke sjangre eller prosjekter som kan få støtte. Det er også begrensninger for *hvem* som kan søke. I begge tilfeller dreier det seg om utgivere. Det er relevant å spørre om ordningene i tilstrekkelig grad dekker bredden av sjangre, prosjekter, publiseringsformer som faller utenfor innkjøpsordningene, altså om de i tilstrekkelig grad dekker behovene i feltet, eventuelt gir rom for behov som ennå ikke er identifisert. For begge ordningene er det krav om å være «nyskapende og utprøvende», og det kan være interessant å undersøke hvorvidt sjangeravgrensningen er et hinder for nyskapingen, eller om ordningene stimulerer til å realisere prosjekter og utgivelser som ikke ville fått tilstrekkelig støtte gjennom innkjøpsordningen til å kunne gjennomføres, eller som faller utenfor innkjøpsordningenes formelle avgrensninger.

Gjennomgangen bør også diskutere forholdet mellom litteraturprosjekt og litteraturproduksjon på den ene siden og innkjøpsordningen på den andre, og hvorvidt det er behov for en sterkere koordinering mellom de to ordningene.

Litteraturformidling og driftstilskudd

Tilskuddsordningen for litteraturformidling har som formål å bidra til at «en stor bredde av litteratur primært på norsk eller samisk blir profesjonelt formidlet til det allmenne publikum». Det kan gis tilskudd til et bredt spekter av ulike formidlingsprosjekter: «Skriftlig, muntlig, levende («live»), audiovisuell og digital formidling av litteratur til et allment publikum, for eksempel gjennom enkeltarrangementer, arrangementsrekker, formidlingsturneer, litteraturfestivaler, seminarer, konferanser, publikasjoner (faglitteratur om litteratur), dokumentarfilmer, nettsider og andre type tiltak.» Tildelingslistene viser allikevel at en stor del av tildelingene går til festivaler og arrangementsserier.

Formidling kan dekke alt fra lanseringsintervjuer til kritiske refleksjoner av mer prinsipiell karakter. Som et grunnlag for gjennomgangen kan det synes nødvendig å drøfte hvilken funksjon ulike formidlingsaktiviteter har og bør ha i det litterære kretsløpet, og hvilken betydning de har for de ulike aktørene i det litterære kretsløpet og for den allmenne offentligheten på den andre. Et viktig spørsmål er hvordan Kulturrådets tilskuddsordning skriver seg inn i denne konteksten. Blant annet er det interessant å undersøke dynamikken mellom på den ene siden de ulike formidlingspraksisene som preger feltet, og på den andre siden tilskuddsordningens retningslinjer og Kulturrådets forvaltningspraksis og prioriteringer.

Formålet med Kulturrådets driftstilskuddsordning er «å sikre forutsigbare driftsrammer for virksomheter som har høyt kunst- og kulturfaglig kvalitetsnivå, langsiktige mål og betydning ut over sitt lokale nedslagsfelt». Målet er «bred formidling over hele landet av profesjonell kunst», «et mangfold av kulturuttrykk av høy kvalitet», «faglig utvikling innenfor områdene Kulturrådet har ansvar for» og «å sette kunst og kultur inn i en bredere samfunnsmessig sammenheng». Utredningen skal konsentrere seg om de delene av tilskuddsordningen som går til litterære formål. Den skal ikke undersøke ordningen i dybden, og heller ikke fokusere på retningslinjer og forvaltning, men primært se på hvilken virkning eller funksjon tilskuddene har i det litterære feltet og overfor de enkelte aktørene, også sett opp mot tilskuddsordningen for litteraturformidling.

Innretning på oppdraget

Organisering

Oppdraget kan utføres av en enkelt forsker eller en forskergruppe. Problemfeltene som skal drøftes, er sammensatte, og tverrfaglig kompetanse er derfor en fordel. Litteraturfaglig kompetanse og innsikt i det litterære feltet i Norge er et krav, og det litteraturfaglige perspektivet skal være en integrert del av utredningsarbeidet. Det skal innhentes synspunkter og innspill fra aktører i ulike posisjoner og med ulik tilknytning til Kulturrådets tilskuddsordninger for litteratur.

Prosjektbeskrivelse

Søkere til oppdraget må selv utarbeide en prosjektbeskrivelse som presiserer hvordan arbeidet skal gjennomføres, hvordan de vil nærme seg tematikken og hvilke problemstillinger de vil vektlegge. Søkere må også beskrive og begrunne valg av metode og teoretisk grunnlag for gjennomgangen. Ulike metodiske innganger kan være aktuelle, og både dokumentstudier, kvalitative intervjuer og kvantitative undersøkelser kan gi viktige innsikter. Prosjektbeskrivelsen skal være på inntil fem sider (eksklusive litteraturlisten).

Søknad

I tillegg til prosjektbeskrivelsen må søknaden romme navn på søker eller søkere samt kontaktopplysninger; redegjørelse for eventuelle samarbeidskonstellasjoner samt hvilke forskere som skal utføre hvilke deler av utredningen; redegjørelse for faglige nettverk og eventuell institusjonstilknytning; fremdriftsplan; budsjett over alle nødvendige kostnader for gjennomføringen av prosjektet; kortfattet presentasjon av tidligere relevante forskningsarbeider; kortfattet cv med publikasjonsliste.

Formidling

Utredningsarbeidet skal munne ut i en forskningsrapport som vil bli publisert av Kulturrådet. Arbeidet vil kunne bli vurdert for publisering i den fagfelleverderte bokserien. Det legges vekt på at utredningsarbeidet skal formidles på en god og kommuniserende måte i et gjennomarbeidet språk, samtidig som den akademiske eller vitenskapelige kvaliteten skal være høy.

I tillegg til oppstartsmøte med fagadministrasjonen i Kulturrådet, forventes det at den eller de som tildeles oppdraget, stiller i eventuelle møter med råd og utvalg i Norsk kulturråd for å formidle resultater fra arbeidet – også før endelig publisering av rapporten. Det bør tas høyde for to slike presentasjoner. Det forventes også at oppdragstakere bidrar til formidling av arbeidet på andre måter, for eksempel korte presentasjoner i forbindelse med nyhetssaker til Kulturrådets nettsider. Endelig må oppdragstaker delta med presentasjon og annen formidling i forbindelse med lanseringen av rapporten. Alle lønns- og reisekostnader knyttet til formidlingsarbeidet må skrives inn i prosjektets budsjett. Kostnader knyttet til produksjon av selve utgivelsen dekkes av Kulturrådet.

Økonomisk ramme

Utredningsarbeidet har en økonomisk ramme på 2 millioner kroner inkludert merverdiavgift.

Tidsramme

Utredningen ønskes ferdigstilt innen 1. desember 2019. Ferdigstillelse av selve publikasjonen kommer i etterkant av dette. En utvidelse av innleveringsfrist kan vurderes hvis det er gode grunner til dette.

Litteraturliste

- Andreassen, Trond (2012). *Bok-Norge. En litteratur-sosiologisk oversikt*, 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Asbjørnsen, Dag (2001). *Ebøker, rettigheter og marked*. Stavanger: Rapport fra Høgskolen i Stavanger.
- Bjerke, Paul og Halvorsen, Lars J. (red.) (2018). *Kulturtidsskriftene. En analyse av kulturtidsskriftene i Norge*. Bergen og Oslo: Fagbokforlaget i samarbeid med Norsk kulturråd.
- Bokhandlerforeningen og Den norske Forleggerforening (2018). *Leserundersøkelsen 2018*. Hentet fra <https://forleggerforeningen.no/wp-content/uploads/2018/04/Leserunders%C3%B8kelsen-2018-komplett-rapport.pdf>.
- Colbjørnsen, Terje (2014). *Rapport om prøveprosjektet med e-bøker i innkjøpsordningen*. Rapport for Norsk kulturråd. Hentet fra www.kulturradet.no/documents/10157/6308f25c-77dd-45a4-8835-d94b66f10ce2.
- Colbjørnsen, Terje (2015). *Continuity in change. Case studies of digitalization and innovation in the Norwegian book industry 2008–2012*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Den norske Forleggerforening (2016). *Bokmarkedet 2016. Forleggerforeningens bransjestatistikk*. Forleggerforeningens servicekontor. Hentet fra https://forleggerforeningen.no/wp-content/uploads/2017/11/17_11_NY_Bransjestatistikk_2016.pdf.
- Eliassen, Knut Ove og Prytz, Øyvind (red.) (2016). *Kvalitetsforståelser. Kvalitetsbegrepet i samtidens kunst og kultur*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Fidjestøl, Alfred (2015). *Eit eige rom. Norsk kulturråd 1965–2015*. Oslo: Samlaget.
- Fjeldstad, Anton (1999). *Norsk kulturråds innkjøpsordning for ny norsk faglitteratur for barn og ungdom 1996–1998 – ei evaluering*. Arbeidsnotat nr. 30. Norsk kulturråd.
- Fjeldstad, Anton (2001). *Å sette pris på bøker. Om prissystema for bøker i ein del europeiske land*. Rapport nr. 24. Norsk kulturråd, Oslo.
- Freihow, Halfdan W. (2001). Rapport nr. 26. Oslo: Norsk kulturråd.
- Halmrast, Hanne H., Refsli, Petter B. og Sjøvold, Jon Martin (2017). *Kunst i tall 2016. Omsetning av musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst*. Oslo: Norsk kulturråd.
- Haugen, Paal Helge (1994). «Innkjøpsordningane for litteratur – eit norsk folkeeventyr». I Herman Berthelsen (red.): *Råd for uråd. Norsk kulturråd gjennom 30 år*. Oslo: Grøndahl Dreyer.
- Hillesund, Terje (2002). *Digital lesning*. Høgskolen i Stavanger. Tidvise Skrifter nr. 49. Humaniora, kunst og estetikk. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/184279/tidvise49.pdf?sequence=1>.
- Hovden, Jan Fredrik og Prytz, Øyvind (red.) (2018). *Kvalitetsforhandlinger. Kvalitetsbegrepet i samtidens kunst og kultur*. Bergen og Oslo: Fagbokforlaget i samarbeid med Norsk kulturråd.
- Kirke- og undervisningsdepartementet (1964). *Om norsk kulturfond*. St. prp. nr. 1. Tillegg nr. 1 (1964–65). Hentet fra <https://stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlingar/Lesevisning/?p=1964-65&paid=1&wid=a&psid=DIVL2746&s=True>.
- Kirke- og undervisningsdepartementet (1968). *Norsk kulturfond – Innstillingen om innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur*. St. meld. nr. 16 (1968–69). Hentet fra https://stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlingar/Lesevisning/?p=1968-69&paid=3&wid=a&psid=DIVL2080&pgid=a_1519&s=True.

- Naper, Cecilie (1996). *Lesestoff eller hyllestoff. Innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur*. Oslo: Statens bibliotektilsyn og Norsk kulturråd.
- Norla (2018). *Årsmelding 2017*. Hentet fra <http://norla.no/nb/nyheter/nyheter-fra-norla/les-norlas-%C3%A5rsmelding-for-2017>
- Norsk forfattersentrum (u.d.). «Norske litteraturfestivaler». Hentet fra www.forfattersentrum.no/festivaler/.
- Norsk kulturråd (1984). *Norsk kulturråds innkjøpsordninger for norsk skjønnlitteratur*. Rapport. Hentet fra www.nb.no/items/a83889105ba4dc48be64f6330ece7253?page=0&searchText=innkj%C3%B8psordningen.
- NOU 2013:2 (2013). *Hindre for digital verdiskaping*. Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning. Hentet fra www.regjeringen.no/contentassets/e2f0d5676e144305967f21011b715c16/no/pdfs/nou201320130002000dddpdfs.pdf.
- Lekvam, Knut (2002). *Ebokteknologi*. Høgskolen i Stavanger. Tidvise Skrifter nr. 42. Humaniora, kunst og estetikk. Hentet fra <http://docplayer.me/16175296-Tidvise-skrifter-humaniora-kunst-og-estetikk-nr-42-knut-lekvam-ebokteknologi.html>.
- Løyland, Knut (1997). *Produksjon av nynorsk litteratur. En vurdering av noen statlige virkemidler*. Rapport nr. 10. Norsk kulturråd.
- Løyland, Knut et al. (2009). *Evaluering av bokavtalen*. TF-rapport nr. 249. Hentet fra www.telemarksforskning.no/publikasjoner/filer/1600.pdf.
- Oslo Economics (2011). *Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler*. Rapport for Kulturdepartementet. Hentet fra www.regjeringen.no/globalassets/upload/kud/kulturvern-avdelingen/rapporter_utredninger/utredning_om_litteratur-og_spraakpolitiske_virkemidler_2012.pdf.
- Oterholm, Knut, Smidt, Jofrid Karner og Vold, Tonje (red.) (2013). *Litteratursosiologiske perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Prytz, Øyvind (2016). *Litteratur i en digital tid*. Oslo: Spartacus.
- Ringstad, Vidar og Løyland, Knut (2002). *Norsk bokbransje ved tusenårsskiftet. Endringsprosesser og litteraturpolitiske perspektiver*. Rapport nr. 197. Telemarksforskning-Bø. Hentet fra www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/960.pdf.
- Rønning, Helge og Slaatta, Tore (2010). *Boken: mellom perm og skjerm. Utviklingstrekk i internasjonal bokbransje*. Rapport for Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening.
- Slaatta, Tore (2008). *Evalueringsrapport: Innkjøpsordningen for sakprosa*. Norsk kulturråd. Hentet fra www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/publikasjon-innkjopsordningen-for-sakprosa
- Slaatta, Tore (red.) (kommende). *Iverksettelse. Fire studier av kunst, autonomi og makt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Slaatta, Tore og Rønning, Helge (2012). «Størrelse, strukturer og styrkeforhold i norsk forlagsbransje». Rapport for Norsk faglitterære forfatter- og oversetterforening.
- Tusvik, Sverre (1971). «Innkjøpsordninga – funksjon og verknader». I Leif Mæhle (red.): *Norsk litterær årbok*. Oslo: Det norske samlaget, ss. 211–231.
- Vaage, Odd Frank (2018). *Norsk mediebarometer 2017*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/346186?_ts=162d7feae58.
- Vestheim, Geir (2001). *Ni liv. Om legitimitet og overlevingssevne i innkjøpsordningane for ny norsk skjønnlitteratur*. Rapport nr. 25. Norsk kulturråd, Oslo. Hentet fra <http://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/publikasjon-ni-liv>.